

AYAZ İSHAKİ'NİN BİR MEKTUBU

HATİCE ŞİRİN

Muhterem Helide Hanım,*

Sizin mektubunuzun gelmesinin üzerinden epeyce vakit geçmiş olsa da, gönderdiğiniz hediye bugün yarın gelir ve hepsine birden cevap yazarım diye düşündüm. Paket, ancak üç dört gün evvel bana ulaştırıldı. Bu defa zorluk falan çıkmadı. Masrafı da çok olmadı. Yalnızca üç lira otuz bir kuruş aldılar. Yağınız çok makbule geçti. Yolda çok uzun kalmış olsa da hiç bozulmadan gelmiş. Şimdi bu yağ yiyerek size teşekkür edip duruyorum. Bugüne kadar, burada, Türkiye'de havalar çok soğuk olduğundan, bu tür yağ paketleri bozulmaya vakit bulamıyor. Bundan sonra, eğer dünyanın düzeni de bozulmazsa, Türkiye'ye yaz gelecek vakittir. Bu yıl, Türkiye'de kış çoktan altı ayını doldurup yedinci ayına girdi ve halk için çok büyük zorluklara, saymakla bitmez hastalıklara sebep oldu. Bugün de dışarı çok soğuk, şimal yeli soğuk; insanlar kışlık giysileriyle titreye titreye yürüyor, odun kömür varsa, gün boyu soba yakıyorlar. Bizim gibi ihtiyarlar, günler boyunca yataklarından burunlarını çıkarmaya korkup yorganlarının ve üstlerine yığdıkları eski püskü giysilerinin altında kıvrılıp yatıyorlar. Ben de bugün, hizmetli kadın gelmediğinden binbir güçlükle kalkıp sobamı yaktım. Sizin yağ ile yarım bisküvi ve iki fincan Türk kahvesi içtim, ardından da size bu mektubu yazmaya başladım. Sindirim sistemindeki hastalığım devam ediyor. Son haftalarda bu hastalık iyice arttı. Yediklerimi anında çıkarıyorum. Midemin şiddetli ağrısından yatmaya mecbur kalıyorum. Önceleri çorba, çay, süt gibi şey-

* Halide Vafin (Vafa): Finlandiya Türklerindedir. Halen Tampere şehrinde yaşayan Halide Vafin, Türkiye'de yerleşmiş başta Ayaz İshaki ve kızı Saadet Çağatay olmak üzere, Reşit Rahmeti Arat, Sadri Maksudi, Ahmet Temir gibi Kazan Türkleriyle, 1930'lu yıllardan beri bağlantı kurmuş Vafin ailesinin mensubudur ve Türkiye'yle olan temasını bugüne kadar sürdürmüştür. Burada Türkiye Türkçesini sunduğumuz mektubun orijinalini Tataristan'a kendisi yollamıştır ve mektup Tataristan'da yayımlanan aylık *Miras* dergisinin Şubat 1999 sayısının 42-49. sayfaları arasında *Gayaz İshaki, Megnevi vasiyatım kébék kalsın* adıyla yayımlanmıştır. Biz, kendisinin bizzat ulaştırdığı mektupların orijinal kopyalarını da yazının sonunda veriyoruz.

ler rahatsız etmiyordu. Doktorlar, asabiyet var, sinirlerin çok bozuk dediler. Ne kadar doğrudur, Allah bilir. Lâkin günler açık olup eş dost ile sohbet edip oturduğum toplantılarda, yediklerimin çoğunu hazmediyorum, rahatsız olmuyorum. Hayırlısı olsun, kaderde ne varsa, o olur.

Ben, Finlandiya'ya ilk defa 1908 yılının sonunda veya 1909 yılının başında birkaç arkadaşım ile İmatra'yı¹ görmeye gittim. Üç dört gün İmatra'da kaldık. Civardaki köylere de gittik. Bir yerde Fin tiyatrosu seyrettik. O günlerde Fin halkı, bende fevkâlâde iyi tesirler bıraktı. Fin tiyatrosundan hiçbir şey anlamasak da, Fin dilinin armonisine, sözlerindeki seslerin akışına hayran kaldık. Fin sahnelerinden söylenen sözler bana ana dilimde söyleniyormuş gibi geldi. Anlamayışım, sadece kulağımın iyi duyabilecek mesafede olmamasındanmış gibi bir his bıraktı. Sonraları Japon halk türküleri söylenirken, Moğollar uzaktan terennüm ederlerken ve Koreliler kuray benzeri bir çalgı çalarlarken de aynı duyguları hissettim. Ben, işte tam o günlerde, bu halklar bundan üç dört bin yıl evvel aynı kaynaktan çıkmışlar, diye düşündüm. Halkların çok sevdiği kültür vasıtalarının en büyüğü ve en uzun ömürlüsü, dilleri ve ezgileridir. Hayatlarının diğer tarafları, komşular, iklim, din vb'nin tesiriyle türlü türlü yollar alıp eskilikten uzaklaştılar. Hatta birbirlerini yabancı halk olarak da gördüler. Meselâ, Balkanlardaki Bulgarlar, bizim İdil-Ural boyundaki Bulgar devletinden Balkanlara göçen askerler ve göçmenlerin çocukları oldukları hâlde, komşu Yunanlılar, İtalyanların tesiri altında Hristiyanlığı kabul edip Slavlar, özellikle de Sırp'lardan Slavyan dilini alarak yabancı ve bize düşman bir halk olarak yetiştiler. Fakat halk türküleri ve ezgilerindeki eski ortak motifleri bugüne kadar korudular. İşte bu halkların hepsini birden, I. ve II. yüzyıl İranîleri (O zamanlar en medenî halk idiler.) Turan şeklinde adlandırdılar. Bu halkların dillerindeki ortak dil kaideleri bugüne kadar korunduğu için (meselâ ses uyumu) bunların dillerine Avrupa âlimleri, Ural-Altay dilleri adını vermişlerdir. Macar siyasetçileri ve kısmen Fin siyasetçileri, pangermanizm ve Panislâmizme muhalefet etmek için, Panturanizm şeklinde bir kültür ve siyaset akımı ortaya çıkarmaya çalıştılar. Bu akımın Türk il-

1 İmatra: Finlandiya'nın güneydoğusunda Vıborg yakınlarında bir şehir. (yazarın notu)

lerinde de bir süre tesiri oldu. Fakat bir taraftan Türkler, diğer taraftan Japonlar, bu akımı tutmadığından, akım pangermanizm ve Panislâmizm gibi kuvvetlenmedi. Yürümedi. Günümüzde tamamen ölü doğmuş bir bebek hâline geldi. Bu işte, Türk kabilelerinin birkaç asırdır süregelen siyasetten ayrılmaları sonucunda ortaya çıkan birbirine güvensizlik, Japonların kendilerini ve Korelileri Moğollardan üstün bir halk olarak görüp bu uzak akrabalarına yüksekte bakmaları, onları ikinci, üçüncü dereceli halklar olarak görmeleri büyük rol oynadı. Bugün Panturanizm tarihe karışmış siyasî hiçbir güce dayanmayan edebî bir tabirden başka bir şey değildir. Fakat halklar da kendilerinin uzak ve yakın kardeşlerini aramaya hep devam ettiler. Bilhassa, komşu halklardan zulüm gören milletler, bu işte kendilerine yardım edecek kardeşlerini aramaktalar. Dağılmış hâldeki Türk toplulukları arasında, ilk olarak, Ruslardan daima eziyet gören İdil boyu Türk-Tatarlarında yakın kardeşlerini arayarak ortak bir güç oluşturma ve Ruslara karşı koyma fikri uyandı. Sıradan halk kitlelerinin Kazan Hanlığı devrinde, Türk padişahlarını halife olarak tanıdığından beri süregelen dinî hisle millî hissi birleştirmek suretiyle, Türk sultanlarını çok güçlü bir devlet olarak düşünen İdil-Ural Türkleri, onlardan yardım beklemektedir. Zaman zaman, hacılar vasıtasıyla, İstanbul'a, Ruslardan şikâyet mektupları gönderiyorlar, yardım umuyorlar. Bazen de, Rusların üstesinden gelmenin imkânsız olduğunu düşünerek, millet ve dinlerini korumak maksadıyla, Türkiye'ye göç ediyorlar. Bereket versin, Türkiye'deki hayat şartları bizim halkın İdil boyunda kurduğu medenî seviyeden epeyce aşağıda olduğundan, buraya gelen binlerce muhacir, Türkiye'deki despotizm hastalığından birçok kardeşini, yakınıni kaybederek, eski toprakları İdil boyuna dönüyor. Böylelikle, Kırım Tatarlarının vatanlarını boşaltarak, Ruslara, binlerce yıllık topraklarını bomboş şekilde bırakmalarına benzer bir felâketten, bizim İdil-Ural toprakları kendisini korumuş oluyor. İdil boyunun okumuş halkı, daha çok da din âlimleri ve gözü açık tüccarları tamamen başka bir yol tutuyorlar. Onlar Sibiry'a'daki, Türkistan'daki Rus gubernalarındaki ana vatanından uzaklaşan Türk-Tatar halklarına dinde ve dilde birlik parolasını öğreterek, tek bir millet oluşturma yoluna giriyorlar. Ana vatanda, yani Kazan çevresinde çok sayıda medrese kuruyorlar. Buralardan her yıl binlerce molla, müezzini ve muallim

yetiştirip bunları komşu illere gönderiyorlar. Zenginlerimiz, Rusların yaşadığı yerlere mescitler inşa ettirip buradaki halkımızı da korumaya uğraşiyor. Aynı sistemle eğitim veren medreselerden yetişen Başkurt, Tipter, Mişer ve Kazanlılar (yani eski Bulgarın şimdiki torunları), halkı aynı dinî hislerle eğitiyorlar. Bu iş, eski Kazan Hanlığı içinde olan halklar arasında da hızlı şekilde yapıldığından, İdil boyu münevverleri komşu Kazak, Kırgız ve Türkistanlı toplulukları aynı yoldan millî terbiye sistemine almaya başlıyorlar. Fakat İdil boyu münevverlerinin bu hareketini Rus hükûmeti çok çabuk sezmekte ve Rusya içindeki halkın dörtte birini teşkil eden Türklerin birleşip, Rus hükûmeti ve Rus aydınlarının Ruslaştırma siyasetine büyük bir kuvvetle karşı çıkacağını görerek, çok hızlı ve sert tedbirler almaktadır. Türkistan, Kazak, Kırgız illerinde, Kazan ve çevresinde okuyanların muallimlik ve imamlik yapmalarını, İdil boyu tüccarlarının Türkistan'dan toprak almalarını engelliyorlar; Kazak-Kırgızların boş bozkırlarına, İdil boyunda topraksız ve susuzluktan şaşırın Türk-Tatarların göç etmesine karşı kanunlar çıkarıp buralara milyonlarca Rus muhacir yerleştiriyorlar. Kazak-Kırgızlar arasında İdil boyu Türk münevverlerinin muallimlik ve molallık yapmasını da engelliyorlar. Fakat İdil boyu münevverleri ve tüccarları Kazan, Orenburg, Ufa, Troitsk, Kızılyar gibi şehirlerde pek çok medrese açıp, buralarda yüzlerce Kazak-Kırgız öğrenciyi yedirip, içirip, okutup bu halklardan muallimlik, mollalık kadroları hazırlamaya devam ediyor. Yaz aylarında medreseler tatil olunca, binlerce İdil boyu öğrencisi Kazak-Kırgız bozkırında geçici muallim, molla veya çobanlık yaparak, cahil halkı eğitmek için hizmet veriyor.

Rus hükûmeti, Türkistan'da İdil boyu aydınlarının mektep açmasına, muallimlik yapmasına karşı çok sert tedbirler alarak, bu muallimleri şiddetli şekilde cezalandırdığı için, bu aydınlar Türkistan için yeni bir plân uygulamaya başladı. Erkek muallimlerin yerine kadın muallimleri Türkistan'a gönderme yolu tutuldu. Onları, Rus polisinin gözünden uzak tutmak için yerli Türkistanlılarla evli gösterip Türkistanlı yaptılar. Bazen, bu muallimeler, gerçekten de Türkistanlılarla evlenerek hizmetlerini eskisi gibi sürdürmektedirler. Bu işler, XIX. asrın son çeyreğinde başlayıp XX. asır başlarında genişleyerek devam etmektedir. 1905 yılında, Rus ordusu Japonlar tarafından ağır yenilgiye uğratılınca, Ruslar arasın-

da isyan ve ihtilâl hareketleri başladı. Rus hükûmeti, 17 Ekim 1905'te parlamento sözü vermeye, matbuata kısmî hürriyet getirmeye, farklı dinlerden olan halkları, bu arada biz Müslümanları, Hristiyanlaştırıp Ruslaştırmayı gizlilik içinde yürütmeye mecbur kaldı. İdil boyu Türk-Tatarları, matbuat hürriyetinden faydalanarak, kendi şehirlerinde birçok gazete ve dergi çıkarmaya başladı. Bunların binlercesi, kendi bölgelerinde gazete ve dergi çıkaramayan Türkistanlı Kazak-Kırgızlara da dağıtıldı. 1905 yılına kadar, İdil-Ural bölgesinin tamamında tek bir gazete ve derginin yayınına izin verilmemiş, sadece Bahçesaray'da İsmail Bey, haftalık *Tercüman* gazetesini çıkarabilmişti. Bu ünlü İdil-Ural milliyetçisi, Rusya'ya mahkum otuz milyonluk Türk topluluğunu "dilde, fikirde, işte birlik" parolasıyla birleştirip büyük bir siyasî kuvvet oluşturmak üzere kolları sıvadı. Bu mukaddes işin başlamasında, Allah'a şükür, ben de şahsen rol alıyorum. Bütün gençlik kuvvetim ve iman cesaretimle millî mücadele meydanına atılıyorum. Bu işe vaktinde başlayıp bugüne kadar devam ettirebildiğim için kendimi çok talihli sayıyorum. 1906 Rus Parlamentosu Duma'da seçim olduğunda, İdil-Ural Türkleri birinci derecede rol oynayarak bütün Müslüman delegeleri (40'a yakın) birleştirip Müslüman grubu kurdu. Ve bütün Türk bölgelerinin siyasî işlerini tek merkezden yürütmeye çabaladılar. Rus hükûmeti, bu birleşmeden korkup İdil-Ural'daki gazete ve dergilerin hepsini kapattı. Pek çok aydını Sibiryaya'ya sürdü. Bunlar arasında ben de üç defa bulundum ve 1907'de Arhangel vilayetine sürüldüm. Bu arada, yeni bir tarihî hâdise meydana gelip Osmanlı Devleti, meşrutiyet devrine girdi. Türkiye'de de basına hürriyet verildi. Bizim gazete ve dergiler, Türkiye'ye serbest girdiği gibi, Türk basını da bizim bölgelere girdi; fikirler birbirine yaklaştı; Türk kültür birliği akımı oluştu. Bu akımın Türkiye'de doğmasında, birinci rolü hemşehrimiz Yusuf Akçura oynadı. Yusuf Akçura'nın İstanbul'da kurduğu *Türk Yurdu* dergisi, Orenburglu milyoner Mehmüt Höseyinov'un (1840-1912) parasıyla çıkarıldı ve bu dergi Türkiye dışında, İdil boyunda ve tek tük Türkistan'da okundu. O devirde, İdil boyu muharrirleri Türkistan'da *Terakki* isminde bir gazete çıkarmaya başladılar. İdil boyu aydınları, 1910'lu yıllarda, İdil boyunda pek çok matbaa kurup kitap dükkanları açarak, kültür liderliklerini Türkistan, Kazak-Kırgız bozkırları ve Sibiryaya bölgesinde sürdürdüler. Türkiye Türkçüleriyle fikirleri yakınlaştı; yani Türkiye'yi idare

eden Talat ve Enver paşalar gibi idealist şahsiyetlerle fikir birliği içine girdiler. Ruslar, bu harekete pantürkist adını vererek, bu işin önünde giden biz aydınları çeşitli şekillerde cezalandırırsa da, millî hareketi durduramadılar. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'na kadar, bu durum böyle devam etti. Türkiye, Rusya'ya karşı savaşa girince İdil boyu Türkleri, on yedi bin esir Türk askerini himaye etti, onları açlık ve ölümden kurtardı. Moskova'da kurduğumuz gizli Kızıl Ay Derneği, yüzlerce esir Türk zabitanı İran yoluyla Türkiye'ye kaçırdı. Bu işlerde ben büyük zorluklarla karşılaştım. Moskova'da çıkan *İl* gazetesi, Kafkasları kışkırtıyor suçlamasıyla (Acarlar meselesi), hükümet tarafından kapatıldı. Ondan sonra çıkardığımız *Süz* gazetesi de, Türkistanlıları isyana teşvik ediyor suçlamasıyla kapatıldı. Ve artık bana, dergi ve gazete çıkarma izni verilmedi. Bir zaman beni, Türk casusu suçlamasıyla askerî divanda yargıladılar. Eğer 1917 İhtilâli başlamasaydı, muhtemelen öldürülecektim.

Şimdi, gelelim bizim İdil-Ural halkına. Bunlar Türk mü, Tatar mı? İdil boyunda miladî 5. asırda Bulgar ve Hazar devletleri kurulur. Bu iki devletin halkının tamamı Türk soyundandır. Bu devletler, o devir Avrupası ile Çin arasındaki ticaret yolunda büyük rol oynayan İdil nehrinin asayişini koruyan büyük medeniyet devletleriydi ve sekiz yüz yıla yakın bir zaman müstakil yaşadılar. Bunlar, 922'de İslâmîyeti kabul ettiler. Adları Bulgar, dilleri Türkçeydi. XIII. asrın ilk çeyreğinde, İdil boyuna Cengiz Han, 20 tümen askeriyle gelip Bulgar ülkesini kendi topraklarına kattı. Bu 20 tümen askerin çoğu İdil boyuna yerleşti. Bunların 18 tümeni farklı adlar taşıyan Türk kavimlerinden. İki tümeni, Tatar adı taşıyan Moğollardı. Cengiz Han'ın kendisi ve yanındaki komutanları Tatar olduğu için, Ruslar gelen halkın hepsine "Tatar" demeye başladı. Avrupalılar da, onlardan duyup aynı adı kullandı. Fakat bu iki tümen Tatar-Türk askeri, dillerini ve dinlerini çok çabuk unutarak Türkler arasında eridiler. Bu sebeple, bizim ne kadar Türk, ne kadar Tatar olduğumuz kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Biz İdil-Ural halkı Türküz. Türk milletinin çeşitli boylarından gelen halkların içine bir miktar Moğol, Kalmuk, Fin-Ogur, Udmurt, Mari, biraz da Rus toplulukları karışmıştır. Fakat bu halklar arasında en büyük çoğunluk ve en medenî olan, söz konusu Türk-Bulgar Hanlığı'nı sekiz asır boyunca yöneten Bulgarlar olduğundan, halkımızın yüreğine Türklük hissi hâkim olmuştur. Bizdeki Türklük kanı,

bugün kendisini Türk olarak adlandıran Osmanlı Türklerinden, Türkistan ve Kafkas Türklerinden daha fazladır. Macarların, Turancı âlimleri, Türkiye, Türkistan ve İdil-Ural Türklerinin kanını incelemişlerdir. Bunun sonucunda, Turancı bir Macar âlimi, bana şu bilgileri aktardı. İdil boyundaki halklarda Turan kanı % 96, Türkistan'dakilerde % 50-60, Türkiye'dekilerde % 16 ve Kafkasya'dakilerde aklımda kaldığı kadarıyla % 50'den aşağıdır.

Tarih boyunca, bu büyük Türk dünyası yeryüzüne dağınık hâlde yerleşmiştir. Özellikle, Rus Devleti güçlendikçe, bu halkların arasına çok sayıda Rus muhaciri yerleştirilip birbirleriyle olan bağları kesilmiştir. İran ve Kafkas Türklerinin Şîî, Türkiye Türklerinin Sünnî mezhepte olması, dinî kültürü, bayramları, örf ve âdetleri birbirinden ayırmıştır. Cahil din adamlarının mezhepler arasına düşmanlık tohumu saçması, bu iki mezhepteki Müslüman Türk halkları arasında kanlı savaşlar çıkmasına yol açtı. Bu kardeş kavgasından, Avrupalı, bilhassa da Rus düşmanlarımız ustaca faydalandı. İran'ın, Türkistan Türklerine komşu olması ve Türkistan'a türlü yollardan Şîî Farısların gelip yerleşmesi, Türkistan'ın hakikî Türklük yüzünü bozdu; şehir halkı, ahlâk bakımından çok aşağı seviyede olan Farısların kötü âdetlerini benimsedi. Farıslardan afyon kullanma, tütün içme gibi, milleti bedenlen ve ruhen zayıflatan hastalıklara müptelâ oldular. Bağnaz mollalar, halkın yarısını oluşturan kadınlarımızın bir kısmının anamız, bir kısmının kız kardeşimiz, bir kısmının da kızlarımız olduğunu unutup onları bütün medenî haklardan mahrum ederek kölelik derecesine indirmek suretiyle, yatak takımı veya yorgan, yastığın bir parçası hâline getirdiler. Neticede, çocuk terbiyesi çok kötü bir yola girdi. XX. asırda manevî yönden dağılan, coğrafi yönden birbirinden uzaklaşan Türk aydınları, her tarafta düşman kuvvetlerinin, özellikle de Rusların hücumuna maruz kaldıkları için, birleşmeleri gerektiği kanaatine vardılar. Fakat bunlar, halkın küçük bir zümresi olduğundan, geniş halk tabakalarını arkalarından sürükleyecek büyük bir güç aramaya mecbur kaldılar. Bu noktada, büyük bir maddî güce, devlet kuvvetine ihtiyaç hissedildi. Alman milleti gibi yüksek medeniyetli dağınık bir halk bile, ancak Bismark'ın devlet yönetimini ele almasıyla birleşebildiği için, bizi de böyle birleştirecek bir devlet gücüne ihtiyaç duyuldu. 1908'de İttihat ve Terakki Partisi, Osmanlı idaresini ele geçirincede, Bismark hükûmeti modelinde bir güce erişmişiz hissine kapıldık. Çeşitli Türk bölgelerinin Türkçüleri, İstanbul'u kible yaparak işe giriştiler. Bu hareket-

te, özellikle biz İdil-Uralı Türkler, Rusya'ya mahkûm Türk bölgeleri arasında birinci sırada olduk. Fakat düşmanlarımız, bilhassa İngilizler ve Ruslar, bizim bu birlik yolumuzdan fevkalâde korktular. İttihat ve Terakki idaresindeki Türkçü Türkiye'ye karşı bütün entrikalara baş vurdular. I. Dünya Savaşı'nda Arapları kışkırtıp Osmanlı Devleti'ni mağlûp ettiler ve Türkiye'yi 3-4. derecede güçsüz bir devlet hâline getirdiler. Rusya'da başlayan Sovyet rejimini, yani şoven Rus siyasetini izleyerek, İdil-Ural aydınlarının binbir güçlkle yerleştirmeye çalıştığı manevî birlik akımını baltalamaya giriştiler. Rusya'daki Türklerin matbuat, kitapçılık ve eğitim merkezi olan Kazan şehrini zayıflatmak için bütün matbaa ve gazeteleri Rusların eline veya Rus uşağı ahmakların eline verdiler. Tarih boyunca birbirinden ayrılmamış olan Kazanlılar, Başkurtlar, Mişerler ve Tıpterler arasına ayrılık tohumları atıldı. Çarlık devri Rus ajanı Şerif Manatov² ve Zeki Velidi gibi kimseleri kışkırtarak, İdil-Ural'ın siyasî birliğini bozmak için, Başkurdistan ve Tataristan devletlerini kurdurdu. Türkistan'ı da beş-altı parçaya bölüp insanlar arasına düşmanlık tohumu saçtılar ve Tataristan millî mekteplerinde biz İdil-Uralıhlara karşı düşmanlık propagandası yürüttüler. Halkımızı emperyalist olarak gösterip nefret ettirmeye çalıştılar. Hatta, Lâtin esaslı Tatar ve Başkurt alfabeleri çıkardılar. İdil-Ural'ı birleştirme temelinde kurulan dinî birliğimiz ile Rusya'daki bütün Sünnîleri birleştirmeye çalışan ve gerçekten de Kazak-Kırgızları ve Türkistan'ın büyük bir kısmını birleştirmeyi başaran büyük âlimlerimiz Alimcan Barudi, Rızaeddin Fahreddin vb'nin kurduğu Diniye Nezareti'nin gücünü azaltmak için, satılık mollalardan Başkurt müftüsü tayin ettiler. Merkezi Kazan'da olan 200.000 askeri birleştirme uğraşı veren Askerî Şura'yı da, Tatar askerleri ve Başkurt askerleri olarak ikiye böldüler. Bu arada, Türkiye de, Avrupa devletlerine mağlûp olduktan sonra, biz Türkçü milliyetçilerin dayanacak hiçbir desteği kalmadı. Ordusu yok olan generaller gibi, yabancı ülkelere kaçmaya ve orada manevî birliğimizi korumak için, bütün gayretimizi, gücümüzü sarf edip çalışmaya mecbur kaldık. Fakat, bizim daha önceki asırlarda göçlerimiz hep Türkiye'ye ve Arap ülkelerine olduğu ve göç edenlerin torunları, memleket-

2 Şerif Manatov (1892-1936): Başkurdistan Cumhuriyeti'nin kurulmasında aktif rol oynamış Başkurt milliyetçisi. 1928 yılında Türkiye'ye gelir. Burada ona "Sovyet ajanı" olarak bakılır. Daha sonra SSCB'ye geri döner. Orada ise, "Türk ajanı" olarak suçlanır. (Geniş bilgi için bk. T. Devletşin, *Sovetskiy Tatarstan*, Londra 1974, 141.s.)

lerini tamamen unuttuğu için, dünya üzerinde sırtımızı dayayacağımız millî göçmen desteği bulamadık. Yahudiler, Ukraynalılar, Ermeniler gibi Avrupa ve Amerika'ya yerleşen ve oralarda hayatını kursa da, vatanından vazgeçmeyen bir güce rastlayamadık. Yalnızca, siyasî önemimizi anlayan Lehistan hükûmeti, bize yardım eli uzattı. Lehistan sayesinde, ülkede dalgalandırdığımız birlik bayrağı yere inmedi. Fakat, yaptıklarımız sadece gücümüz nispetinde olup millî bayrağımızı Avrupa devletlerine göstererek, millî istiklâl davamızı Finlandiya, Estonya, Japonya ve Çin'deki vatandaşlarımıza taşımaktan öteye geçmedi. II. Dünya Savaşı, bizi yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızdan da mahrum etti. Uzak Doğu'daki vatandaşlarımız, Mançurya, Kore ve Çin'dekiler, yeniden Rusların eline geçti. Avrupa'daki Estonya ve Lehistan yok olup gitti. Yenilen Japonya ile Finlandiya da çok büyük kayıplar verdi. Bolşevizmden korkan birkaç bin muhacirimiz cismen sağ kalsa da, ruhî yönden çok zayıflamış olarak savaştan çıktı. Tabîî olarak, birinci vazifelerinin kendi ailelerini ayakta tutmak olduğunu düşünüp bu yolda hareket ettiler. Büyük millî meselelerle uğraşmaya güçleri kalmadı, imanları zayıfladı. Biz milliyetçi Türkçüler en azından Lehistan ölçüsünde bir dayanak arıyoruz. Biz Türk ve Müslümanlar olarak Bolşevik Ruslara düşman olduğumuz için, bu dayanağı Hristiyan dünyasında bulamayız. İslâm âlemi, Bolşeviklerin yalan propagandalarına kanarak bize karşı düşman bir tutum sergilemektedir. Türkiye, I. Dünya Savaşı'nda aldığı yaraları hâlen sarabilmiş değil. Ayrıca, buradaki Türk olmayan Yahudi, Boşnak, hatta Araplar, Türkçülük akımından korkup Türkiye dışındaki Türklere düşman kesildiler. Onların bu hislerinden faydalanarak, buradaki aydınlar arasında çok geniş kök salan sözcü insanca, işte Bolşevik dostluğunu yürüten Mason dernekleri, biz Türk milliyetçilerine çelme takmayı, kendilerine bir görev edinmişler. İşte bu şartlar içinde, biz Türkçü milliyetçilerin millî işleri, bizim Mişerlerin söylediği gibi, *krugom karmazin* "güllük güllüklük" oldu. Ve siz Finlandiyalılara gelince, siz de fırtınada yolunu kaybetmiş kış yolcuları gibi şaşırıp kalmışsınız. Bir kısmınız, Türkiye'den gelen, kendi ülkesinde iş bulamayan şarlatanları ağırlamayı Türkçülük sanarak kendi kendisini aldatmış. Bir kısmınız ise, iki mahalleyi kızıştırır veya horoz dövüştürür gibi mollaları kavga ettirmeye girişmiş ve aranızdaki eski birlik yerine, içinde nifak yolu açılmış. Bu yolla içinize giren Bolşevik ajanlarını fark edememişsiniz. Türk milliyetçisinin başına gelen bu belalardan bizi kurtaracak yol, an-

cak millî Türkçülük, millî Türkçülüğümüzü canlandırmak ve eski yolumuzu bulmak suretiyle her grubun kendi vatanına, memleketine gönülden bağlanması ve bu mukaddes harekete katılacak dostlar bulmasıdır. Biz eski milliyetçiler, o günün geleceğine yürekten inanıyoruz ve gücümüz yettiği kadar çalışmaya devam edeceğiz. Fakat, gerek Finlandiya'da gerek Japonya'da gerek yeni muhacirlerimiz arasında bu millî imanın gün geçtikçe zayıflaması ve hakikî iman yerine sahte imanın gelmesi için, şeytanî bir kuvvetin var gücüyle çalıştığına görerek endişeleniyoruz. Allah'a ısmarladık, Halide Hanım, ben bu aralar çok şiddetli hasta olduğumdan, bu mektubu birkaç defada yazdım. Bu mektubu, mümkün olduğunca uzun saklayın. Ben, son haftalarımı yaşıyor olabilirim. Eğer böyleyse, bu mektup manevî vasiyetim gibi kalsın. Mümkünse, bu mektubumu ... Bey'e de okuyun, tercüme etsin. Ben ölürsem, fırsat bulduğunuzda, bu mektubu halka da okuyun. Hoşça kalın, bütün ailenize hürmet ve selâmlar.

Not: Sağlığım çok kötü olduğundan, tedavi olmak için Avrupa'ya gitme plânları kuruyorum. Eğer, bunun yollarını bulabilirsem, mayıs ortasından sonra çıkmaya hazırlanıyorum. Fakat, Türkiye'den para temin etmek çok zor olduğundan, bu işi nasıl başaracağım şimdilik belli değil.

Ayaz İshaki

1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500